

»DELO KNJIŽNICARJA V LJUDSKI KNJIŽNICI«

Pred kratkim je druga in izpopolnjena izdaja Boga Preglja »Delo knjižničarja v ljudski knjižnici« v zalozbi Ljudske prosvete Slovenije obogatila slovenski knjižni trg s teoretičnim delom o sistemu in ureditvi ljudske knjižnice.

Prvič je »Delo ljudskega knjižničarja v ljudski knjižnici« izšlo že leta 1945. Po osvoboditvi je takratni oddelek za ljudsko izobraževanje pri Ministrstvu za prosveto sklical strokovnjake v ljudskem knjižničarstvu, da na osnovi že pridobljenih izkušenj ljudskega knjižničarstva v predvojni Sloveniji in delovanja največjih ljudskih knjižnic v letu po osvoboditvi odločijo, kak sistem je za ljudske knjižnice v Sloveniji najprikladnejši. Po sklepih teh razgovorov je Bogo Pregelj spisal omenjeni priročnik. Priročnik je bil v splošnem dobro sestavljen in je mnogo pripomogel k uspešnemu razvoju ljudskega knjižničarstva.

Knjižničarji ljudskih knjižnic smo z veseljem pozdravili drugo, precej obsežnejšo izdajo tega priročnika. Vendar pa so v delu nekatere pomanjkljivosti in napake, ki jih nismo pričakovali. Ne smemo namreč pozabiti, da je v Sloveniji ljudsko knjižničarstvo napravilo dobršen korak naprej in da se je teorija ljudskega knjižničarstva poučevala in izpopolnjevala na mnogih tečajih za ljudske knjižničarje in da bi moral pri tem pisec vsekakor upoštevati izpremembe in izboljšave, ki so jih vsaj večje ljudske knjižnice v svojem delu že prevzele ali pa jih prevzemajo. V nekem pogledu torej priročnik, ki ima vsekakor nekaj dobro obdelanih poglavij, zaostaja za razvojem ljudskega knjižničarstva glede ureditve knjižnic in glede vloge knjižnic v današnjem kulturnem življenju. Deloma, vendar ne v vseh primerih, je to »opravičljivo, saj je »Delo knjižničarja v ljudski knjižnici« čakalo na tisk leto dni.

Predvsem je avtor neenakomerno obdelal razna poglavja, ne da bi se oziral na njihovo važnost. Tako je na primer poglavje »Pohištvo« v primerjavi s poglavjem »Abecedna kartoteka knjig« zelo obširno, nasprotno pa je poglavju »Naloge ljudske knjižnice« odmerjen mnogo pretesen prostor.

Uvodno poglavje »Naloge ljudske knjižnice« naj bi imelo namen, da bralcem pojasni vzgojni pomen ljudskih knjiž-

nic. V tem smislu bi moralo biti to poglavje kar najskrbneje in najvestneje obdelano. V poglavju pa je skoraj pretežni del namenjen samo tisti nalogi knjižnic, ki jo imenujemo splošnoizobraževalno. Razen teorije knjižnične tehnike, ki je našim knjižničarskim delavcem zelo potrebna, bi bila nujna naloga priročnika, da obširneje razpravlja o potrebi, važnosti in vlogi knjige ter knjižnic glede na njihovo kulturnovzgojno vrednost. Medtem pa take prepotrebne obravnave o pomenu knjige za naš kulturni razvoj, za vzgojo množic ne najdemo.

Bralec dobi pri branju tega poglavja vtis, da je knjižnica samo agitacijsko sredstvo za študij, ne pa trajna kulturna zakladnica. Dejstvo, da naše ljudske knjižnice izposojajo nad osemdeset odstotkov leposlovnih del, ima brez dvoma svojo družbeno kulturno osnovo. Vzgoja čutov in okusa ne more biti manjvredna od zgolj izobraževalne naloge. Avtor pa se estetske vzgoje bralcev obširneje dotakne samo v podcenjevalnem smislu: »Mnogo ljudi pa spelje nekakšna miselna lenobnost in komodnost od želje po branju poučnih knjig k lažjemu branju ... da le nekaj « za srce dobe, da jim zbudi knjiga nekaj ponarejenih čustev, pa so zadovoljni in srečni«. Brez dvoma, da je v socializmu izobraževanje v smislu avtorjevoga podajanja izredno važno. Popolnoma napačno pa bi bilo, če bi hoteli ljudske knjižnice ustanavljati le kot magazin samo izobraževalnih, v ožjem smislu poučnih knjig. Zdi se, da je avtor priročnika mislil na knjižno zalogo študijskih knjižnic, strokovnih knjižnic, rdečih kotičkov.

V tem poglavju so nekateri pojavi v našem kulturnem dogajanju tudi preveč poenostavljeni. Pri tem mislim tudi na »utemeljitev« nastajanja ljudskih knjižnic samo s tem, ker si vsak človek ne more urediti svoje zasebne knjižnice.

Odstavek o prometu v knjižnici vsekakor ne spada v to poglavje. Razen tega je tudi vprašanje žive oziroma mrtve zaloge knjig v tem poglavju poenostavljeno. Kajti, če na primer v kaki ljudski knjižnici nekatere knjige še ne gredo v promet, to ni znak, da take knjige niso dobre ali potrebne, da jih je treba izločiti. Saj avtor celo sam nekaj odstavkov poprej omenja, da je mnogim ljudem »knjiga tem bolj všeč, čim nižja je njena raven«, to pomeni, da je ena najvažnejših nalog ljudske knjižnice, da vzgaja okus bralcev in jih usmerja h kvalitetnim knjigam iz pripovedništva, političnega in poučnega slovtva.

Tako poglavje o nalogah ljudske knjižnice, kot ga je napisal avtor, pač ne

more biti ljudskim knjižničarjem v vzpodbudo v borbi za čim kulturnejše vrednotenje knjige.

V enem poglavju se resnično ne da obdelati vseh potankosti propagande, predvsem pravilne postrežbe bralca, in bo glede tega tudi knjižničar ljudske knjižnice našel najboljše napotke v delu Avgusta Pirjevca »Knjižnice in knjižničarsko delo« v poglavju »Tipologija in razčlemba čitateljev« (str. 65). V istem poglavju priporoča B. Pregelj, naj ljudski knjižničar zbira in zapisuje kritike in mnenja bralcev, da jih bo uporabljal zase in za druge načine propagande. Pri tem je potrebno seveda omeniti, da mora predvsem knjižničar sam kritično presojati in izbirati taka mnenja bralcev.

Čeprav je pisec priročnika dal knjižničarju nekatere najnujnejše napotke za ustno agitacijo, sem vendar mnenja, da je posvetil premalo pažnje postrežbi bralca ob raznih primerih iz dnevne prakse in iz psihologije bralca, posebno ker piše kar precej in bolje o množični ustni in nazorni agitaciji. In vendar je postrežba bralcev poleg nabave knjig in katalogizacije najvažnejša.

Poglavje o knjižničarju je napisano skrbno, vendar bi bilo pri samovzgoji knjižničarja potrebno priporočiti poleg študija navedenega materiala tudi prebranje in poznavanje bibliografij in učenje vsaj enega od velikih evropskih jezikov, ki nam omogočajo v slovstvu večjo razgledanost.

V drugi izdaji je Bogo Pregelj dodal tudi norme delovnih ur. To je sicer pri nas prvi in zanimivi poizkus te vrste, ki ga bo pa verjetno težko izvesti, ker zahteva na primer katalogizacija ene knjige veliko manj časa kot druge, ki ji bomo morali pisati poleg glavnega kartotečnega listka še razne kazalke. Na vsak način pa odpade več časa na interno delo, ki ga opravimo izven ur, določenih za promet.

V poglavju »Nastanek in vrste knjižnic« dobi bralec pregled o nastanku javnih knjižnic in o njihovem razvoju do danes, da more pravilno presoditi nalogo, delo in smoter ljudskih knjižnic. Vendar sem mnenja, da bi moral pisec poudariti napredno vlogo delavskih knjižnic v predprilski Jugoslaviji, ki so izbirale knjižno zalogo svojih knjižnic, ki so hotele dvigati predvsem kulturno raven delavskega razreda, ki so pomagale razvijati njegovo revolucionarno zavest.

Vprašanje prostorov in pohištva ljudske knjižnice so zelo skrbno obdelana in bodo knjižničarjem nedvomno v veliko pomoč, ko bodo zahtevali, kakšni naj bodo ti prostori v združnih in kulturnih

domovih, in jih bodo opremljali. V novi izdaji bo potrebno še dodati skico pulta, ki ne dovoljuje bralcu prostega dostopa h knjigam, in rešiti vprašanje višine vdelanih pisalnih miz v pultu.

Za knjižničarje ljudskih knjižnic bi bilo koristno, da bi pri obravnavi nabavne politike knjig pisec razložil programatične naloge slovenskih založb; ob njih bi si knjižničar zelo lahko zapomnil sorodne naloge knjižnih založb ostalih republik.

S poglavjem »Inventarizacija« pričnemo priročnik obravnavati interno knjižničarsko delo. Zato je tem večja škoda, da zasledimo v teh poglavjih več bistvenih napak, ki lahko povzročijo na terenu nekoliko zmede, ker so v nasprotju s teorijo in prakso ljudskih knjižničarjev, ki so obiskovali zadnja leta tečaje. Ljudski knjižničarji ne morejo prevzemati sistema in ureditve znanstvene knjižnice v celoti, pač pa bodo prevzeli od načina ureditve znanstvenih knjižnic le tisto, kar se sklada z ureditvijo in nalogami ljudskih knjižnic. Nobene ovire ni, da ne bi na primer ljudski knjižničar vodil inventarne knjige (razen signature) na isti način kot znanstveni knjižničar. Torej bi se moral primer vpisa, ki ga navaja Bogo Pregelj na strani 30 — Milković A.: *Pregnanci*, Lj., MK, 1948 — pravilno takole napisati: Milković, A.: *Pregnanci*, Lj. 1948, vez. Ako bi navedli celoten impressum, pa bi morali pisati: Lj., MK 1948. Ali naslednji primer na isti strani. Tavčar I.: *Visoška kronika* — (Klasje 16—17) — Lj., DZS, 1948, kar bi moralo biti zapisano takole: Tavčar, I.: *Visoška kronika*. (Klasje št. 16-17). Lj. 1948, broš. Nelogično uporabljamo Bogo Pregelj pri prvem primeru med stvarnim naslovom in impressumom vejico, pri drugem primeru pa črtico, dočim uporabljamo po knjižničarskih pravilih piko. V primerih na strani 32 se ponavljajo iste napake, kjer vrh tega uporablja zdaj impressum brez založbe, zdaj z založbo.

Glede popisa ostalih rubrik v inventarni knjigi ne soglašam s trditvijo, da vpisujemo v inventarno knjigo »vedno cenno broširanega izvoda ne glede na to, v kakšni vezavi smo kupili knjigo za knjižnico. Ceno vezanega izvoda vpisujemo samo tedaj, kadar knjiga sploh ni prišla na trg broširana.« Ravno nasprotno, knjigo vpišemo vedno ali vezano ali broširano, kakor smo jo pač kupili. Knjige vpisujemo v inventarno knjigo na podlagi računov.

Trditev, da je »v velikih študijskih knjižnicah signatura že inventarna številka sama«, je težko braniti, saj tega načina ne uporablja niti Narodna in univer-

zitetna knjižnica v Ljubljani, pač pa ga uporablja nekaj najbolj preprosto urejenih knjižnic na terenu. V teoretično dobro obdelanem poglavju o signiranju pa pisec sam sebi nasprotuje pri nekem primeru, kar spet lahko zmede knjižničarja, ki bo proučeval signature samo s pomočjo priročnika. B. Pregelj trdi namreč na str. 33, da ločimo stalne dele signature (format, zaporedje v formatu) od izjemnih (del, dvojnica) s posebno ulomkovo črto, vendar pa pri konkretno navedenem primeru dvojnice (Prežihov Voranc: »Samorastniki«) tega pravila ne upošteva ter prikaže primer 27 a, namesto 27/a. Ne zdi se mi tudi prav, da uporablja pisec isto oznako za prave dele in isto za »knjigoveške« dele, to je dele, ki so nastali s prevezavo preobširne knjige v dve knjigi. Z navedenim primerom pa je sam dokazal, da je to nemogoče. Na strani 33 pravi, da bi morali signirati roman L. N. Tolstoja »Vojna in mir«, če bi bil prevezan v šest knjigoveških zvezkov, takole: 30/I, 30/II, 30/III... 30/VI. Ker pa ima roman »Vojna in mir« štiri prave dele, ki jih signiram 30/I, 30/II, 30/III, 30/IV, ne moremo enačiti knjigoveških delov s pravimi. Pri prevezanih delih si mora knjižničar pač pomagati z interno oznako, s črtico, z oklepajem ali kako drugače. Ako bi na primer dali prevezati vse štiri dele romana »Vojna in mir« v osem knjigoveških zvezkov, bi jih signalirali 30/I, 30/I-I, [ali 30/I(I)]; 30/II, 30/II-I itd.

Pri vpisu v knjigi hočem samo omeniti, da bi se bilo bolje tudi v ljudskih knjižnicah držati prakse Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani in tudi drugih velikih knjižnic, kjer zapisujejo na hrbtni strani naslovnega lista iznad pečata signaturo (in ne inventarne številke), pod pečatom pa inventarno številko. Poleg signature ni potrebno zapisovati še stroke.

Pomanjkljivost pri obravnavi knjižnega listka je v tem, da je bil pisec pri tej, za knjižničarja tako važni tiskovini, prekratek. Lahko bi še dodal, da izpisujemo glavo knjižnega listka vedno s črnilom, ostale rubrike pa s kopirnim svinčnikom. Praksa nas tudi uči, da moramo včasih upoabljati tudi provizorični knjižni listek. Ako se namreč izgubi ali založi knjižni listek kake knjige, je brez knjižnega listka ne moremo izposoditi. Knjižni listek na desnem zgornjem robu označimo, da je provizoričen, in ga vpišemo v posebno beležko po vrstnem redu signature. Na levem robu knjižnega listka napišemo izposojnino (največ tri odstotke od kupne cene knjige). Ako prvi knjižni listek porabimo, napišemo na desni rob

drugega knjižnega listka, kolikokrat je bila že knjiga izposojena.

Bolj neprijetno je, da Bogo Pregelj priporoča, naj knjižničarji srednjih in velikih knjižnic urejajo knjižne listke izposojenih knjig po datumih in signaturah. Že na vseh knjižničarskih tečajih učimo, naj urejajo ljudski knjižničarji knjižne listke izposojenih knjig po številki bralca in ne po signaturi. Na ta način ima knjižničar vse knjižne listke izposojenih knjig na enem mestu skupaj, v nasprotnem primeru pa mora iskati vsakega posebej. Ljudske knjižnice, ki so imele najprej urejene knjižne listke po signaturah, a so jih nato preuredile po številkah bralca, se hvalijo, kako jim delo na ta način mnogo hitreje teče (na pr. Mestna knjižnica v Celju). Pri izposojanju knjig avtor znova svetuje ureditev knjižnih listkov po signaturah. Kljub temu priporočam ljudskim knjižnicam, da obdržijo ureditev knjižnih listkov po številki bralca. Umestno bi bilo ob takih spornih vprašanjih izvesti anketo knjižničarjev v ljudskih knjižnicah, kar bi taka vprašanja nedvomno najbolj razčistilo. Čudno pa je, da priročnik kljub temu svetuje v malih knjižnicah urejevanje knjižnih listkov po priimkih izposojevalcev v abecednem redu, tako da imamo knjižne listke izposojenih knjig enega bralca na istem mestu. Na ta način bo knjižničar male knjižnice hitreje posloval kot knjižničar srednje in velike knjižnice, ki ima večji knjižni promet.

Vrstni red obravnavane snovi bi bil prirodnejši, ako bi knjižničarja najprej naučili, kako sestavi abecedni imenski katalog (v priročniku abecedna kartoteka knjig) in šele na osnovi tega seznam knjig, ki ga damo v roke bralcu. To je tudi glavna naloga abecednega imenskega kataloga, poleg tega, da združuje vsa dela istega pisatelja na enem mestu.

Stenski seznam ima v glavnem značaj nazorne propagande, zato naj ima knjižničar tudi male knjižnice vsaj en primerek seznama v obliki zvezka.

Največjo uslugo ljudskim knjižničarjem v Sloveniji pa je naredil avtor, ko je sestavil najbolj potrebne tabele decimalne klasifikacije in je na kratko razložil njeno zgodovino in njen sistem, tako da bodo znali uporabljati bibliografiji, ki jih je od leta 1945 izdala Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, mesečno bibliografijo v »Slovenskem knjižnem trgu« in Bibliografijo Jugoslavije pri katalogizaciji in sestavi imenikov. Zeleli bi samo, da bi bila temeljna skupina 8 (literarna zgodovina, leposlovje) bolj razčlenjena. Ker so prevzele vse vodilne institucije bruxelski

način decimalne klasifikacije, je nepotrebno dodajanje inčič Tropovskega, zlasti ker je posebna komisija bibliotekarjev Jugoslavije sestavila za pojme nove socialistične stvarnosti posebno klasifikacijo (jugoslovansko varianto), po kateri klasificira Bibliografski inštitut knjižne izdaje, objavljene v Bibliografiji Jugoslavije, in ki jo bo sprejela tudi Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.

Katalogizacija knjig je važno in tudi najtežje delo knjižnice, saj sloni na abecednem imenskem katalogu interno delo knjižničarja. Zato je v priročniku to poglavje preskopo, površno. Čeprav omenja avtor na koncu poglavja (stran 51), naj se glede zapisovanja naslova držimo pravil, ki jih je postavilo navodilo za »Imenski katalog po pisateljih« — avtor najbrž misli na »Abecedni imenski katalog« — pa sam ne upošteva v priročniku njegovih pravil. Na pr.: Ingolič Anton

Pred sončnim vzhodom novele Slovenski knjižni zavod v Ljubljani, 1945 Pri tem navajam samo naslov v širšem smislu, ki bi pa se moral po navodilih »Abecednega imenskega kataloga« zapisati tako:

INGOLIČ, Anton:

Pred sončnim vzhodom. Novele.

V Lj., Slovenski knjižni zavod 1945.

Razen tega pri navedenem primeru ni izpolnjena rubrika »Stroka«, ki je važna, saj po njej sestavljamo seznam po strokah. V tem primeru bi se morala glasiiti 8—32. Ako ni že pri razporeditvi knjig po formatih omenjeno, da poznamo v knjižnicah 16°, 8°, 4°, 2° in F°, bi bilo potrebno to omeniti vsaj v tem poglavju, seveda s pripombo, da velja to za velike ljudske knjižnice. Malim ljudskih knjižnicam bi bilo eventualno dovoljeno, da označujejo format z A, norm., B, C in D. Na vsak način pa bi bilo potrebno navesti več primerov ter predvsem razlike v katalogiziranju ljudskih in znanstvenih knjižnic. Predvsem je tu vprašanje kolektivnega avtorja, ki ga v ljudskih knjižnicah ne upoštevamo, pač pa katalogiziramo knjigo v takih primerih pod stvarnim naslovom. V tem poglavju bi bilo treba pretresti tudi vprašanje katalogiziranja zbirke v ljudskih knjižnicah, v poglavju o signaturi pa signiranje zbirke. Posebno za knjižničarje malih knjižnic bi bilo nujno prikazati nekaj najobičajnejših primerov — ker je malo verjetno, da bodo proučevali »Abecedni imenski katalog«, (ki je že razprodan) — na primer katalogiziranje knjige, ki so jo spisali dva ali trije pisatelji, primer, ko katalogiziramo knjigo pod stvarnim naslovom; potrebno bi jim bilo povedati, da morajo imeti vsa dela

istega pisatelja isto značnico, da dela istega pisatelja spet urejamo po strogo abecednem redu. Razumljivo pa je, da knjižničar srednje in velike knjižnice ne bo mogel iti mimo pravil, ki jih je postavil za katalogizacijo »Abecedni imenski katalog«.

V največjih ljubljanskih ljudskih knjižnicah ne dobi vsak primerek lista v abecednem imenskem katalogu, ampak dobi na primer deset primerkov iste knjige, ki smo jih naenkrat nabavili, samo en kartotečni listek. Na ta način si prihranimo mnogo pisanja. Število primerkov vpisano v rubriko, o kateri trdi avtor, da je namenjena za zapisovanje zvezkov, ki smo jih dobili s prevezavo.

Vpis bralca v vse potrebne tiskovine (imenik bralcev, izkaznica, abecedna kartoteka, bralcev in bralčev konto) je dobro obdelan. Pri vpisu v bralčev konto bi lahko brez vsake škode izostale vijuge, ki označujejo, da je bilo več knjig izposojenih istega dne. Zadostuje, ako postavimo datum poleg prve signature.

Tudi vsa ostala poglavja do konca priročnika, ki opisujejo delo knjižničarja po izposojanju knjig, zbiranje statistike in opominov, blagajniško poslovanje, nego knjig, proračun itd., so skrbno in dovolj obširno obdelana. Ne strinjam se samo z vrstnim redom vpisa pri izposojanju knjig, ker nam praksa daje drugačne izkušnje. Pri vpisu izposojenih knjig želimo bralca čim manj zamuditi, zato vpišemo signature knjižnih listkov, ki smo jih pobrali iz knjig, najprej v bralčevo izkaznico, v bralčev konto pa v rubriko poleg datuma le višino izposojnine, ki jo je bralec plačal. Bralec, ki smo mu izročili izkaznico, lahko takoj odide. Ves ostali vpis konča knjižničar po njegovem odhodu.

Glede opreme knjige je treba ugotoviti slab papir in slab tisk. Tiskovne napake med tekstom kar mimogrede zaslediš, celo v naslovu poglavja.

Priročnik pomeni kljub nekaterim pomanjkljivostim korak naprej v teoriji ljudskega knjižničarstva Slovenije. Vsem knjižničarjem ljudskih knjižnic bo služil v pomoč pri njihovem delu, jim dajal pobudo za izboljšave pri delu. Priročnik bogotovo vzbudil živahno diskusijo med knjižničarji, kar bo nedvomno pripomoglo k izpopolnjevanju strokovnega knjižničarskega dela. Novo izdajo »Delo knjižničarja v ljudski knjižnici«, ki bo kmalu spet potrebna zaradi pospešenega razvoja ljudskih knjižnic, pa bo na tej osnovi nujno še izpolniti in razširiti nekatera poglavja, ki so pomanjkljiva.

Mara Slajpahova